

CONCEPȚIA LUI VASILE GOLDIȘ REFERITOARE LA PROGRAMUL NAȚIONAL ȘI LA TACTICA ACTIVISTĂ (I)

Gînditor de renume, Vasile Goldiș¹ a materializat în fapt doctrina politică cea mai conformă cu interesele colectivității românești. Imensa, febrila și rodnică muncă ce-a depus-o pe tărîmul activității politice a desfășurat-o pe baza unei concepții sănătoase și clare, întemeiată pe principii judicioase, temeinice și bine gîndite, care pun în lumină maturitatea ideologică ce l-a călăuzit și l-a situat în fruntea luptei românilor din Transilvania pentru libertate și unitate națională în primele două decenii ale secolului al XX-lea. Începutul formării acestei concepții trebuie căutat cu mulți ani în urmă, încă în perioada uceniciei sale politice, din timpul studenției și a luptei memorandiste, cînd capătă convingerea că drumul petițiilor și a rugămintilor a încetat de a fi demult o formă politică:

„A încetat lupta cu dreptul în mînă, provocarea la simțul de dreptate, a început lupta cu focul și cu pumnul...² Trebuia schimbată prin urmare tactica de luptă pentru a se crea o opoziție românească, puternică și respectată, și în primul rînd trebuia reluată lupta parlamentară pentru că ea oferea unei națiuni șansa unei școli politice naționale indispensabile.

În acest sens îi scria la 1 martie 1900³ medicului Aurel Halic⁴ din

¹ Vasile Goldiș s-a născut la 12 noiembrie 1862 în satul Mocirla (azi Lunca Teuzului) din județul Arad și a murit la 10 februarie 1934 la Arad.

² Gheorghe Șora, *Pagini inedite din jurnalul de tinerețe al lui Vasile Goldiș*, în *Acta Musei Napocensis*, XVIII, 1981, p. 561.

³ *Arhiva Gheorghe Șora* — Scrisoarea a fost publicată în ziarul *Tribuna poporului*, IV, 1900, nr. 74 (22 aprilie/5 mai), p. 1—2.

⁴ *Aurel Halic*, medic și militant național. S-a născut la 7 august 1859 în comuna Bîrsa, jud. Arad. Studiile primare le-a urmat în comuna natală, unde tatăl său Zaharia Halic era preot. Frecventează cursurile liceului de stat din Arad, pînă în 1879, cînd își ia bacalaureatul. Se înscrie la Facultatea de medicină din Budapesta, iar după stagiatură, în 1889, obține diploma de medic, stabilindu-se în orașul Lipova din județul Arad. A fost un neobosit militant pe tărîm național și social; membru fondator al Societății „Petru Maior”, membru pe viață al „Societății pentru fond de teatru român” și al „Astreii”, membru în conducerea Casinei române din localitate, remarcîndu-se prin atitudinea sa dirză pentru apărarea limbii și culturii românești. Pe tărîm obștesc a pus bazele spitalului din Lipova, consultînd gratuit și plătiînd rețetele bolnavilor nevoiași care îi solicitau ajutorul său în calitate de medic. A trăit în anturajul și s-a bucurat de prietenia unor mari personalități ale vremii: Victor Babeș, George Coșbuc, Ion Luca Caragiale, Aurel Vlaicu, Lucian Blaga, Vasile Goldiș, Ioan Suciu, Ștefan Cicio-Pop etc. În preajma Unirii, A. Halic a arborat steagul românesc pe acoperișul casei sale, ca semn al suveranității naționale. Pentru meritele sale a participat în calitate de delegat la Marea Adunare națională de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918. După unire se dedică profesiei, militînd pentru dezvoltarea și consolidarea României. Moare la Lipova, în ziua de 23 iulie 1923, în etate de 63 de ani.

Lipova, prezentându-i pe larg concepțiile sale referitoare la programul național și la tactica activistă. Vasile Goldiș a expus aici noul concept asupra autonomiei, care, după părerea sa, nu mai putea fi rezumat doar la tradiționala revendicare a românilor de restituire a autonomiei Transilvaniei, susținută cu argumente istorice. Acest concept trebuie extins asupra tuturor românilor din monarhia austro-ungară, fără a-l lega în continuare de un teritoriu istoric. Activismul și programul național nu se rezumă doar la participarea la alegeri sau cîștigarea unor locuri în parlament. „Activitatea — scria el — o voim cu scopul ca să putem accentua mai cu tărie punctul nostru de vedere în politica generală a țării ungurești, ca să avem la îndemînă mijlocul de a putea controla intențiunile bune și cinstea românească a fruntașilor și peste tot a cărturarilor noștri, în sfârșit să facem școală politică a poporului nostru . . .”

Pentru Vasile Goldiș, de primă importanță nu erau atît rezultatele alegerilor în sine, cît activitatea politică practică în rîndurile maselor, ale cărei roade vor ieși la lumină mai tîrziu. Căci a te baza pe acestea ar fi o mare greșeală deoarece „în Ungaria puterea brachială alege, nu voia alegătorilor”. Lupta electorală ar fi doar una dintre metodele pentru „întărirea luptei noastre politice”, pentru realizarea acelei „solidarități naționale” pe care Goldiș o considera „cea mai de căpetenie condiție a reușitei luptelor noastre naționale”.

Acest principiu fundamental, ce stă la baza necesității luptei politice, este formulat și exprimat de Goldiș, între altele, într-un limbaj deosebit de plastic și în scrisoarea din 16 iulie 1903, trimisă avocatului Ioan Șenchea⁵ din Făgăraș, în care-i dădea sfaturi ferme în legătură cu „organizarea și sistematizarea luptei politice”, deoarece „... rezultatele practice în lupta politică a unui popor nu sînt pară mălăiață . . .”

Într-un mare număr din scrisorile trimise colaboratorilor politici din Beiuș, Chișineu-Criș, Orăștie, Sibiu, Făgăraș și din alte centre transilvane, Goldiș îi îndrumă și-i sfătuiește să-și intensifice activitatea în rîndul maselor populare, să realizeze și să mențină o strînsă legătură cu poporul, educîndu-l și organizîndu-l în vederea luptei pentru drepturile și libertățile națiunii române. El vedea reușita acestei lupte numai printr-o strînsă legătură cu masele, printr-o mobilizare generală a poporului, a celor ce constituiau forța social-politică propriu-zisă a națiunii române din Austro-Ungaria. Un exemplu ilustrativ în acest sens îl constituie conținutul scrisorii adresate aceluiași Ioan Șenchea din Făgăraș, în care situează problema pregătirii politice a poporului între cele mai „de căpe-

⁵ Ioan Șenchea, avocat și militant național. S-a născut la 7 iunie 1864 în Zărnești — Brașov. Studii în comuna natală, cele gimnaziale la Brașov (1875—1881) și la Arad (1881—1883). Urmează facultatea de drept la Universitatea din Budapesta, devenind avocat. În timpul satisfacerii stagiului militar la Viena își ia și doctoratul. Se stabilește apoi la Făgăraș, în calitate de avocat. Între anii 1892—1916 s-a situat în fruntea luptei naționale din comitatul Făgărașului. A fost membru activ al „Astrei” și întemeietorul presei românești din Țara Făgărașului. A murit la 8 septembrie 1916, cînd a fost ucis de către jandarmii unguri. A fost victima răzburării autorităților maghiare pentru activitatea sa pe tărîm național. Scrisoarea înedită a lui V. Goldiș către Ioan Șenchea se află în *Arhiva Nicolae Șenchea* din Tohanul Vechi — Brașov. În stînga jos este notat: resp(uns) 17 VII/1903 Dr. Ș(enchea).

tenie interese“ ale Partidului Național Român, spunînd că trebuie „... să începem a instrui politicește poporul, a-i face școală politică...“, căci numai avînd adeziunea totală și sprijinul nemijlocit al mulțimii, „... poporul român va fi o mare putere în stat, de care politica ocîrmuitoare a statului va trebui să țină seamă“.

Ideea aceasta a strînsei și indisolubilei legături dintre partid și popor reiese cu pregnanță și din corespondența purtată cu poetul Octavian Goga, în care se exprimă critic la adresa unor factori răspunzători de munca partidului, care au neglijat organizarea politică la sate, iar „*Preoții și învățătorii sunt izolați de partidul național*“. Goldiș a combătut cu vehemență această atitudine militînd cu toată capacitatea și autoritatea sa pentru realizarea unei suduri logice și organice între partid și popor, în care vedea singura garanție a succesului luptei pentru realizarea idealurilor propuse.

În viziunea liderului politic de la Arad, lupta pentru libertate și unitate națională a românilor transilvăneni trebuia apoi concepută și desfășurată într-o strînsă și permanentă legătură cu frații de dincolo de Carpați, cu forțele politice ale României independente. O confirmare a acestei idei o constituie scrisoarea adresată *Casei Regale*⁶ de la București, la 14 ianuarie 1911, pentru sprijinirea organelor de presă ale Partidului Național Român („Românul“ și „Poporul român“) scrisoare care este în realitate un manifest adresat autorităților și tuturor fraților din Regatul român pentru a susține și ajuta prin diferite mijloace Transilvania în lupta de eliberare națională de sub dominația străină.

Prin excelență, așadar, Vasile Goldiș se afirmase ca un bărbat erudit în domeniul științei politice, pe care o înțelegea ca pe o disciplină științifică autonomă. A cîrmui o comunitate — considera el — a interveni eficace în treburi economice și drepturi cetățenești pentru folos comun, este o știință aparte și teoretică și practică. Politica în sine nu constituie un monopol pentru nimeni, deci nici pentru o pătură socială privilegiată⁷.

În anii marilor confruntări pînă la Marea Unire din 1918, Vasile Goldiș a fost purtătorul de cuvînt cel mai îndrăzneț și cuprinzător al aspirațiilor de veacuri ale poporului român, pe cale de realizare în întregimea lor. Nimeni nu l-a întrecut în mărețele sale fapte, căci el a formulat directivele la zi cu o *impetuositate*, promptitudine, maturitate de gîndire și concizie ce provoacă și azi admirația intelectualității scriitoricești și a generațiilor. Trecutul său foarte bogat în gîndire și acțiuni mărețe îi dă dreptul să fie așezat în panteonul personalităților politice și intelectuale reprezentative ale națiunii române⁸.

GHEORGHE ȘORA

⁶ Direcția generală a Arhivelor Statului (București), *Fond Casa Regală* dosar 1910—1911.

⁷ Ion Clopoțel, *Amintiri și portrete*, Editura Facla, Timișoara, 1973, p. 17—58.

⁸ Despre toate acestea vezi și la Liviu Maior — *Miscarea națională românească din Transilvania 1900—1914*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1986, p. 51—59.

ANEXA 1

Către Aurel Halic

Brașov, în 1 martie v. 1900

Iubite Domnule!

Epistola D-tale din Lipova cu datul 10 martie 1900 mi-a pricinuit multă bucurie. Mai întâi pentru aceea, fiindcă am văzut dintrînsa, că D-voastră dimpreună cu bunii români din Lipova tot vă interesați de afacerile publice. Și este o datorie sacră a fiecărui român să se intereseze într-o măsură tot mai intensivă de treburile obștești, căci numai așa va ținea și lumea socoteală de noi. În rîndul al doilea m-au înveselit șirele D-tale, că am înțeles din ele încrederea și iubirea ce mi-o păstrați. Pentru aceasta din toată inima vă mulțumesc. Îmi scrii adecă așa: „Vă întrebăm, d-le profesor, ați primi dacă în forma convenită vi s-ar îmbia candidatura cercului nostru?”

Să trecem, așadar, la obiect.

D-voastră poate cunoașteți deja în mare parte părerile mele politice. Înainte de toate, cea mai tare convingere a mea este, că politica cea mai bună a românilor este „solidaritatea”. „Unde-i unul, nu-i putere, unde-s doi, puterea crește și dușmanul nu sporește”. Divizările cele multe între noi pe terenul politic este nefericirea noastră cea mai mare. Căci în ale politicii, în cele din urmă toată înțelepciunea se rezumă în vestitele cuvinte: „Macht geht vor Recht”⁹, iar mijlocul cel mai probat al puterii este unirea tuturor forțelor.

Eu din convingere sînt activist. Mărturisesc adecă întru aceea, că în lupta politică trebuie să uzăm de toate mijloacele posibile. Putem să facem tot, ce facem în pasivitate. Pentru ce pe lîngă aceasta să nu facem și aceea, ce se poate face în activitate? Tot din convingere nu sunt amic al autonomiei transilvane. Noi cerem autonomie națională, nu autonomie teritorială; autonomia Transilvaniei însemnează dezmembrarea trupului românesc și aceasta va să zică slăbirea nației românești. Ce-mi trebuie autonomia Transilvaniei, dacă am autonomia națională a tuturor românilor din Ungaria? Și este oare om cuminte să creadă, că dacă românii ar fi așa de tari, ca ei să poată recîștiga prin puterile lor autonomia transilvană, că atunci ei n-ar putea cîștiga și autonomia națională a tuturor românilor din Austro-Ungaria? Și dacă am putea și una și alta, care pe care o am alege? Răspunsul e limpede. Deja adunarea națională de pe Cîmpul Libertății a cerut autonomia națională a tuturor românilor de sub sceptrul habsburgic. Ungurii zic, că mai ales autonomia Ardealului li supără în programul nostru național. Să le facem pe voie și să cerem mai mult, să cerem autonomia națională a tuturor românilor de sub coroana Sfîntului Ștefan. Dar politica românească n-a ajuns încă la acel grad al dezvoltării, ca să înțeleagă rostul acestei raționări. O forțare pripită însă a unor principii poate să conturbe și mai mult posibilitatea unirii forțelor și pentru aceea nu este priincioasă. În chestiunea activității situațiunea începe a se limpezi. Văzînd cu ochii, crește numărul acelor, care înțeleg avantajile ei. Nu suntem activiști pentru aceea, fiindcă am nădăjdui să ajungem mulți înși în parlament, și nici nu credeam, că ajungînd chiar mulți acolo, am putea face vre-o ispravă pentru validitatea programului nostru național. Activitatea o voim cu scopul, ca să putem accentua mai cu tărie punctul nostru de vedere în politica generală a Țării Ungurești, ca să avem la îndemînă mijlocul de a putea controla intențiunile bune și cinstea românească a fruntașilor și peste tot a cărturarilor noștri, în sfîrșit să facem școală politică a poporului nostru. În lumina acestor scopuri activitatea visată de noi se prezintă altfel, de cum era înțeleasă pînă aci de politicienii noștri. La alegerile parlamentare vom pune candidați naționali în toate cercurile, unde se află alegători români, fie în minoritate, fie în majoritate. Acești candidați pretutindeni vor dezvolta părerile lor despre situațiunea politică a patriei noastre și ca mandatarii ai acelor care i-au candidat, vor da expresiune dorințelor politice ale poporu-

⁹ Puterea merge înaintea dreptului.

lui românesc. Cuvintele lor vor fi un puternic răsunet românesc pentru țară și străinătate. Nu vor corteși cu mijloacele obișnuite pentru adunarea voturilor, căci corteșul lor va fi conștiința națională a românilor. Românii cinstiți și de omenie, fără diurne și bani de căraușie, vor veni la locul votării și își vor da voturile lor candidatului național. Cei slabi vor rămâne acasă, cei mizerabili vor vota cu străinii. Așa se va deosebi neghina de griu. Este evident, că acest chip al activității noastre electorale, lăsând cu desăvîrșire la o parte calculațiunile reușitei reale ale actului electoral, nu-și va condiționa procedurile sale de la numărul alegătorilor, nici de la tertipurile guvernului și ale administrației, ci fără a lua în considerațiune aceste împrejurări, se va aplica pentru toate cercurile electorale fără excepțiune. Deoarece, prin urmare, lupta noastră electorală nu se va da cu singurul scop de-a ajunge în parlament, ci mai vîrtos tocmai pentru alte scopuri, urmează, că la decretarea activității nu va fi permis a lua în considerare șansele reușitei reale și atunci sub acest raport cade de la sine motivul principal, adică censul urcat, pentru care se credea, că ardelenii pînă la egalarea censului absolut nu pot primi activitatea. Să vorbim sincer. Chiar de s-ar egala censul, chiar de ar scădea, chiar să se primească sufragiul universal, șansele reușitei reale pentru români rămîn aceleași. Căci în Ungaria puterea brachială alege, nu voia alegătorilor și sufragiul universal cum se va lupta cu baionetele geandarmilor? Dacă nu se va schimba în Ungaria duhul guvernării, chiar și cu sufragiul universal tot așa de puțin vom putea alege deputați în parlament, ca și acum cu censul existent. Dar în chestiunea activității reușita reală a alegerii trebuie să se elimine dintre momentele rezonanței noastre politice.

Al doilea motiv, pentru care ardelenii cred, că dinșii nu pot fi activați, este autonomia Ardealului. Dinșii adică zic, că nu recunosc parlamentul din Budapesta, prin urmare, nici nu pot lua parte la alegerile pentru acest parlament. O aprofundare în motivele chipului, cum noi înțelegem activitatea, va da sigur ca rezultat convingerea, că activitatea proiectată de noi nu atinge întru nimic susceptibilitățile autonomiștilor. Activitatea noastră electorală, așa cum noi o contemplăm, are de scop numai întărirea luptei noastre politice. Această întărire în chip natural trebuie să ne apropie tot mai tare de validitatea programului național. Autonomiștii voiesc realizarea programului național, căci el cuprinde și autonomia Ardealului, așadară ei trebuie să voiască și întărirea pozițiunii noastre politice și, prin urmare nu pot fi nici în contra activității electorale, dacă se vor convinge, că această activitate înseamnă pentru noi de fapt o întărire politică. Prin o discutare temeinică a chestiunii convingerea aceasta se va produce ușor. Este cu mult mai ușoară delăturarea acestei piedici atunci, dacă programul nostru politic s-ar lărgi înlocuindu-se autonomia teritorială a Ardealului prin autonomia națională a tuturor românilor de sub coroana Sfîntului Ștefan. În chipul acesta am ajunge la omogenitatea perfectă a programului nostru, am delătura piedicile, cari întotdeauna primejduiesc unitatea în acțiunile noastre politice și am cîștiga solidaritatea, pe care eu o consider cea mai de căpetenie condițiune a reușitei luptelor noastre naționale.

Munca pentru realizarea acestei solidarități trebuie să se înceapă în curînd. Amortîirea, ce ne-a cuprins, trebuie să dispară. Vom delătura din cale uscăturile, ca pădurea să poată înverzi. Va trebui bine înțeles, să se țină consultările de lipsă, va trebui să se organizeze partidul pe baza firească a contribuțiunii naționale, cuatorizarea lîmpe de datorîntelor și drepturilor acelora, cari vor intra în rîndurile partidului nostru național, și mai pe sus de toate cu disciplina de fier a acestui partid. Nu se poate afla omul, care să susțină că situațiunea actuală a partidului este mulțumitoare. Pentru aceea datorînta cea mai de căpetenie a frunțașilor noștri este să caute calea, prin care să putem ieși din impasul, în care ne-au adus tristele împrejurări. Cred, că activitatea electorală ne oferă și calea aceasta. Alegătorii români din fiecare cerc electoral în preajma alegerilor vor oferi candidatura la mandatul de deputat dietal bărbatului de încredere. Acești bărbați de încredere cu drept cuvînt vor reprezenta în periodul de 5 ani al sesiunii parlamentare partidul național, fără deosebire, dacă au isbutit la alegeri ori ba. Iată deci reprezentanții legali ai partidului.

Consultările acestora după vremuri și hotărîrile lor vor fi expresiunea adevărată și obligatorie a partidului. În chipul acesta am scăpat chiar și formal partidul nostru politic din letargia, la care între împrejurările de față este osîndit. Dacă pe lîngă tot sistemul electoral obișnuit astăzi în Ungaria vor putea să intre cîțiva-

deputați în Dietă, va fi aceasta oare spre stricăciunea cauzei? Cel ce dă răspuns pozitiv la întrebarea aceasta, să dovedească; noi vom răspunde.

Pînă se vor întîmpla însă toate acestea, o introducere parțială a activității electorale nu poate decît să întunece și mai rău orizontul nostru politic și ar contribui numai la învrăjbirea și mai mare a spiritelor, ceea ce este tocmai contrar intențiunilor noastre de a începe strîngerea rîndurilor și așezarea partidului nostru pe baze noi reale. Reiese din toate acestea, că de astă dată nu aș putea primi candidatură la mandatul de deputat dietal în cercul electoral al Lipovei și că, prin urmare, chiar și oferirea în toată forma a acestor candidări din partea D-voastră ar fi un pas greșit din punctul de vedere al intereselor noastre generale politice.

Deocamdată să stăm la o parte. Să ne păzim cîntea și omenia românească. „Integer vitae scelerisque purus non eget Mauris iaculis neque arcu”¹⁰. Cei tari la trup, dar cu sufletul putred, cît nisipul mării de-ar fi, se vor risipi, cei puțini și slabi truște, dar cu sufletul curat și plin de credință în Dumnezeu înălța-se-vor.

Nu vedeți, cum se topecs? Scandalurile politice nu se mai sfîrșesc, defraudările sunt la ordinea zilei, administrațiunea e mai mult decît asiatică, justiția este cum este și totul e, cum n-ar trebui să fie. Șapte milioane de cetățeni sunt privați ca străini. Brațele și picioarele statului sunt încătușate, liber e numai stomacul! Așa statul nu mișcă înainte, ci stă locului și — mistuie numai. Viitorul nu mai e problematic. Noi așteptăm.

Vă mulțumesc încă odată pentru încrederea, ce mi-ați arătat și Vă rog să-mi păstrați iubirea aceasta și mai departe.

Al D-voastră cu toată stima
Vasile Goldiș

ANEXA 2

Către Ioan Șenchea

Arad, 16 iulie n(ou) 1903

Iubite amice!

Știu, că și Tu aderezi la noua direcțiune politică, inaugurată la Dobra¹¹. Aderența aceasta mă îndreptățește a crede, că Tu acum vei și face, ceea ce e de lipsă, pentru ca noul curent să se poată valida și să poată de fapt produce rezultatele, pentru care s-a inițiat, adică: organizarea și sistemizarea luptei politice a poporului românesc contra politicii de stat. Întru îndeplinirea acestui scop este de lipsă, ca în fiecare cerc electoral, unde sînt și alegători români să se candideze pentru deputăție un român naționalist¹². Acest candidat, ori va fi ales, ori nu va fi ales, rămîne să facă la președintele alegerii candidarea omului nostru și tot ei vor și vota pentru respectivul. Acela va fi apoi reprezentantul partidului național român în acel cerc pînă la alte alegeri. De nu se va face așa, candidatul Făgărașului nu va fi reprezentat în organismul cel nou al partidului național român.

Eu cred însă tocmai din contră, că Tu și cu amicii Tăi de aceleași principii veți izbuti a pune mîna pe ambele mandate din comitatul Făgărașului, ceea ce s-ar și cuveni unui comitat, care este locuit exclusiv de români.

Ai face servicii mari, dacă ai aduna pînă la alte alegeri reprezentantul politic al partidului național român din cercul respectiv. Deputații aleși vor forma în Pesta Clubul național român și toți candidații noștri naționali vor fi membri

¹⁰ Omul virtuos, neîntinat de vreo nelegiuire nu are nevoie de Mauri, nici de arc de triumf.

¹¹ Localitate în jud. Hunedoara. Aici s-a hotărît schimbarea tacticii politice, în părăsirea pasivismului și reluarea activismului. Cel dintîi care a intrat în parlamentul maghiar a fost Aurel Vlad, ales în 1903, deputat de Dobra.

¹² În sens de luptător pe tărîm național.

naturali ai acelui club. Clubul își va alege președinte și comitet. Astfel putem numai să reactivăm în faptă, nu numai în idee, partidul național român. Organismul acesta viu va fi chemat apoi să caute mai departe mijloacele și calea, pe care să urmeze înainte lupta noastră politică. Cel mai de căpetenie interes al nostru este însă acum, ca să ne reînființăm partidul național și apoi să începem a instruna politicește poporul, a-i face școală politică, cum se zice. Aceasta își va ajunge scopul final atunci, cînd în contra tuturor ispitelor alegătorul român fără nici o rebonificare, numai în urma conștiinței sale naționale își va da votul său pentru candidatul partidului național român. Cînd vom ajunge aici, partidul român va fi o mare putere în stat, de care politica cîrmuitoare a statului va trebui să țină cont. Atunci a sosit numai timpul pentru rezultatele practice ale politicii noastre. Pînă atunci însă de rezultate nici vorbă nu poate să fie, așadară mult timp va trebui să mai așteptăm după ele, căci rezultatele practice în lupta politică a unui popor nu sînt pară mălăiață. Cred că acestea păreri sînt în congruență cu ale Tale. Mă adresez așadară la Tine cu întrebarea, că ce aveți voi de gînd să faceți la prosimele alegeri dietale? Nu crezi Tu mai ales, că a sosit timpul, să se facă ceva în Țara Făgărașului? Ar trebui să vă organizați fără nici o considerare la cei de altă părere, 3, 4, 5 înși, ori cîți veți fi, căci așa se fac toate începuturile. Să designați apoi dintr-un voi cîte un candidat la deputăție pentru fiecare cerc electoral din comitatul Făgărașului, bine înțeles cu program național. Acești candidați și voi toți împreună veți pregăti și instruna pe alegătorii români, ca la alegere ei să voteze pentru candidații partidului național român. Oricum va fi însă, eu cred, că cel puțin 10 alegători români se vor afla în fiecare cerc care împreună cu cei ce sînt de acestea păreri și ați pregăti de pe acum lupta pentru alegerile proxime.

La tot cazul însă Te rog să ai bunătatea a mă încunoștința despre starea lucrurilor acestora în comitatul vostru. Ar fi timpul suprem, ca Șerban Culiță¹³ să se pună în binemeritata pensie politică. La noi în toate cele 7 cercuri din comitat se vor pune candidați naționali români. Tot așa se va face în Bihor, în comitatul Hunedoara precum și în Banat. Cred a ști că în Orăștie va primi candidatura dr. Mișu¹⁴.

Aștept așadară răspunsul Tău ca să știm unii de alții. De-om putea face vre-un bine neamului nostru, răsplata ne va fi bucuria conștiinței noastre.

Ar fi (...) bine poate, dacă Te-ai înțelege asupra chestiunii cu Iancu Meșianu¹⁵, care — cel puțin eu așa știu — asemenea profesează ideile noastre.

Te salută al tău vechi și devotat amic

Vasilie Goldiș

DIE AUFFASSUNG VASILE GOLDIȘ' IM ZUSAMMENHANG MIT DEM NATIONALEN PROGRAMM UND DIE AKTIVE TAKTIK (I)

(Zusammenfassung)

Der Verfasser wiedergibt die programmatischen Ideen der Arader Gruppe der Rumänischen Nationalpartei, die von Vasile Goldiș nach dem Jahr 1900 besonders klar in seinen Briefen an den Arzt Aurel Halic (1859—1923) aus Lipova und an Ioan Șenchea (1864—1916), Anwalt in Fogarasch dargelegt wurden. Vasile Goldiș (1862—1934), der bedeutendste Theoretiker der Neoaktivisten, stellt darin in überzeugender Weise seine Auffassungen im Zusammenhang mit dem nationalen

¹³ Nicolae (Culiță) Șerban, a fost avocat la Făgăraș. El s-a situat în tabăra guvernamentală. Despre el Nicolae Iorga spune că era „pe placul tuturor guvernelor maghiare” și opus politicii activiste naționale inaugurată la Dobro. ¹⁴ Ioan Mișu (1854—1927) avocat, mare proprietar și patriot român.

¹⁵ Iancu Meșianu (1856—1927) avocat la Făgăraș, primul fiu al mitropolitului Ioan Meșianu.

Programm und der aktiven Taktik vor. Er legte das neue Konzept der Autonomie dar, das jetzt auf alle Rumänen aus der Österreichisch-ungarischen Monarchie ausgeweitet werden muss, ohne es weiterhin an ein historisches Gebiet zu beschränken. Der neue Aktivismus enthält mehrere Formen des politischen Kampfes: die Teilnahme an den Wahlen oder die Erzielung von Parlamentssitzen, die Kräftigung des politischen Kampfes der Rumänen, die Pflege enger Beziehungen mit der Bevölkerung des Wahlbezirkes, die alle mit einer gründlichen politischen Vorbereitung vervollständigt wurden, so dass die Endwirkung all dieser politischen Formen in sicherer Weise zur Erlangung des gesteckten Zieles führen sollte: die Bildung des politischen Bewusstseins des rumänischen Volkes aus der Österreichisch-ungarischen Monarchie.